

KONTROVERZNI GLASOVI U KANONU
ZASJEDANJE RADNE ZAJEDNICE KATOLIČKIH PROFESORA
NOVOGA ZAVJETA (AKN) NJEMAČKOGA GOVORNOG PODRUČJA
Würzburg, 9. – 13. veljače 2015.

Mario CIFRAK

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 000 Zagreb
mario.cifrak@ofm.hr

Od 9. do 13. veljače ove godine održavalo se zasjedanje Radne zajednice katoličkih profesora Novoga zavjeta (AKN) njemačkoga govornog područja u Würzburgu na temu »Kontroverzni glasovi u kanonu« (*Kontroverse Stimmen im Kanon*). Predavanja su bila raspoređena po razinama kontroverznosti koja bi se ticala kontroverznosti u samom tekstu ili u znanstvenom istraživanju, tj. egzegezi. Prvo predavanje naslovljeno »Pastoralne poslanice i Ivanovo Otkrivenje. Kontroverzni stav prema državi i društvu« održali su prof. dr. Gerd Häfner iz Münchena i prof. dr. Stefan Schreiber iz Augsburga. Prof. dr. Susanne Plietzsch voditeljica je Centra za povijest židovske kulture na Sveučilištu u Salzburgu pa se njezino predavanje bavilo kontroverzama u rabinskoj literaturi. Kontroverze u tekstu – ili samo u istraživanju? Na to pitanje pokušali su dati odgovor prof. dr. Michael Theobald iz Tübingena i umirovljeni profesor egzegeze iz Essena Ulrich Busse, govoreći o Ivanovu izvještaju muke u usporedbi sa sinopticima. Evo njegovih teza:

1. Kad ne bismo poznavali sinoptike, nitko ne bi došao na ideju da govori o vlastitom izvještaju muke u Ivanovu evanđelju. Narativni luk stavlja cjelokupan tekst pod temu: Katarza čovjekova svijeta koju ispunjava i koja se ispunjava na Isusu i najprije postaje srećom za manji broj ljudi.

2. Njegova dijaloški koncipirana knjiga za slušanje počinje uvertirom koja se ističe svojim govorom i koja tematizira cjelokupnu teološku problematiku djela: povijesni neuspjeh pojedinca iz božanskog miljea treba biti teološki i ekleziološki protumačen u glavnoj radnji.

3. Ivanov izvještaj muke počinje upečatljivom scenom (Iv 1,19-28) kao iz neke nadziratelske države. Vlast, naime, nema povjerenja u svoje građane, u njihova religiozna očekivanja i ispunjenja. Svim se mogućim sredstvima koja stoje na raspolaganju traži Mesija koji dolazi. Razlozi se ne spominju. Potlačeni reaguju sukladno očekivanju na takvu represiju inteligentno i one koji su došli iz Jeruzalema vuku za nos, kako oni u isti mah djeluju konspirativno, ipak svjedok Ivan upozorava svoju dvojicu pristaša samo na Isusa, Mesiju i po dužnosti ga ne prijavljuje poslanoj policiji. Ta prijeteća situacija traje do konca (usp. pogl. 7 – 10; 15,18-25; 17,9-19; pogl. 18s i 21,18s).

4. »Židovska« identifikacija Isusa korak po korak i očigledno rastuća svađa o Isusovoj ulozi završavaju očekivano u neprijateljstvu, životnoj opasnosti i konačno njegovoj osudi na smrt (11,47-52). Potom se opširno tematiziraju dramatične kao i etički obvezujuće posljedice za njegove pristaše i njegov univerzalni doprinos u predznaku »časa« kod Isusova oproštaja pred svojim pristašama i učenicima.

5. Ivanov »simbolički univerzum« njegova slikovitog govora (metaforika Hrama, kralja i obitelji) dosiže vrhunac u poglavljima 18 – 20, kojih se veći dio tradicionalno naziva »izvještaj muke«. Već »proricanja patnje« Isusove kod sinoptika impliciraju njegovo uskrsnuće i unaprijed znaju za njegovu nasilnu sudbinu, a konstitutivni su i za Ivanov prikaz.

6. Ako je autor Ivanova evanđelja poznao sinoptike, morao se suočiti s trima problemima:

a) Najprije je morao svoje predloške, ako ih je imao u tekstualnom obliku, radikalno prilagoditi svojem reduciranom načinu govora.

b) Isto tako ih je morao uvrstiti u svoju vlastitu pripovjedačku kompoziciju koja se proteže na tri godine

c) morao ih je podložiti interpretacijski svojoj teološko-kristološkoj nakani.

7. Autor nije imao pred sobom Huck-Greevenovu sinopsu. Svoje poznavanje sinoptika duguje njihovu čitanju u bogoslužju. U procesu slušanja, razumijevanja i pamćenja propušta ono što je napisano, jer je tekst podložen vlastitoj jezičnoj kompetenciji. Kod daljnjeg memoriranja, odnosno slučaja »čuti – reći« taj se trend pojačava. Završava novim tekstom kojemu autor daje nakanu s različitim predznakom. Usmeni način prenošenja sinoptičke tradicije objašnjava tako najbolje njezin jak potencijal mijenjanja.

8. Sinoptici su primijenjeni selektivno kao pripovjedačka građa i sredstvo argumentacije. Pritom ostaju kršćanskom slušatelju i onda i danas prepoznatljivi po neodređenim slaganjima koja se tiču mjesta, vremena i osoba, po

Gospodinovim riječima koje slično zvuče ili po paralelnom tijeku radnje neke perikope. Stoga se koriste na nekim mjestima ubačeni točni podatci o mjestu i vremenu (usp. 1,28; 6,59; 8,29; 11,18; 18,1; 19,14) da cjelokupnom tekstu daju povijesnu pozadinu s efektima ponovnog prepoznavanja. Na taj mu način pripada ozbiljnost i legitimitet neoborivog svjedoka vjere. Tako njegov teološki i ekleziološki traktat postaje vlastito evanđelje.

Prof. Busse kaže zaključno: »Iz čiste izvorske vode može se s prikladnim dodatcima miješati pića u različitim situacijama i prema okusima. Pritom ostaje temelj, čista izvorska voda, sačuvan. Tako se događa kod različitih evanđelja. Određeni društveni kontekst i njegovi problemi za kršćansku zajednicu trebaju novi pripovjedački *mixtum*. Ivanovo evanđelje se sastoji od izvorske vode i dodataka, pri čemu se čini da je ivanovski udio veći. Tako kanon evanđelja postaje literarnim primjerom za 'interactive diversity' (J. Hurtado, 2013.)«.

Prof. Theobald, što se tiče Ivanova evanđelja i sinoptika, povlači sljedeće konzekvencije: »Visoki stupanj slaganja riječi Ivana i Marka u tzv. 'izvještajima muke' je zato upadljiv, jer Ivanova blizina sinopticima u ostalim dijelovima knjižice (βιβλίον), osim pogl. 1 (predaja o Krstitelju) i 6 (pripovijedanje hranjenja i hodanja po jezeru), se ne vidi i bliži se gotovo nuli. U Iv 2,13-22; 10,22-39; 13 kao i 18-20 možemo uočiti bitna slaganja. To možemo objasniti postojanjem unaprijed danog, stabilnog (možda pisanog) »izvještaja muke«, čiji se temeljni oblik (PE^C) u daljnjem pisanju (PE^{Mk}) nalazi i kod Marka. Taj literarno-povijesni nalaz negirati tvrdnjom da bi *čitava* Ivanova knjižica (βιβλίον) bila pripovijedanje muke nivelira velika kolebanja s obzirom na sinoptičku blizinu, što vrijedi i za paušalnu tezu da se sinoptičku blizinu Ivana objasni sa *second orality*. Ona se ne bi ticala izvještaja muke i uskrsnuća. Alternativno uzimam da se u Jeruzalemu vrlo rano iznosilo pripovijedanje muke i uskrsnuća u okviru godišnje 'judeo-kršćanske' pashe u znak sjećanja na smrt i uskrsnuće Isusovo, i ovo se godišnje slavlje iz Jeruzalema proširilo i prepisalo na druga područja prve Crkve. *Ono* je klica za moguća biografska proširenja, što je uvijek uvjetovalo promjenu vrste: od gotovo liturgijskog teksta do neke vrste 'biografije'. Marko bi u tom smislu bio »izvještaj muke s produženim uvodom« (Martin Kähler), a onda bi to analoški bila i Ivanova knjižica (βιβλίον). Njegov 'pretekst' nije Markovo evanđelje, nego pripovijedanje muke (PE), ali ni ono kao čisto literarni produkt, nego kao odraz žive 'liturgijske' tradicije. Tako je sigurno Ivanova knjižica (βιβλίον) podignuta i ograničena na nacrtu toga pripovijedanja muke (PE), ona sama je više od pripovijedanja muke. Ona živi iz polarne objave slave (δόξα) s jedne strane u činjenju znakova utjelovljenog Logosa, a s druge strane u njegovu uskrsnom uzdignuću na križ. Slabo stoji teza da bi pripovijedanje

muke bilo neintegrirani dodatak Ivanove knjižice (βιβλίον; E. Käsemann), a pojednostavljajuća je i suprotna teza, da je knjižica *sama* izvještaj muke.«

Jedino večernje predavanje održao je profesor pastoralne teologije u Würzburgu Erich Garhammer na temu kontroverzi prema biblijskim tekstovima u suvremenoj književnosti. Prof. dr. Thomas Schmeller iz Frankfurta svojim je predavanjem pokazao insceniranje kontroverze na primjeru Pavlovih protivnika u Drugoj poslanici Korinćanima. Uz predavanja i plenarne diskusije rad se odvijao i u seminarima. Prof. dr. Angelika Strotmann iz Paderborna i prof. dr. Markus Tiwald iz Essena animirali su seminarsku grupu na temu »Matej i Pavao – kontroverzni glasovi u kanonu«, zatim je prof. dr. Hans-Ulrich Weidemann iz Siegena u svojoj seminarskoj grupi tematizirao »Kristološke kontroverze u Ivanovim poslanicama« a prof. dr. Joachim Kügler iz Bamberga »Petar i ljubljani učenik u Ivanovu evanđelju. Narativno inscenirane kontroverze o vodećim figurama«. Na kraju zasjedanja svi su sudionici bili upoznati s rezultatima pojedinih seminara koji su bili ukratko izloženi pismeno na pločama uz tumačenje pojedinog voditelja i njegovih polaznika. Svakodnevni se rad odvijao uz zajedničko liturgijsko slavlje jutarnje molitve, a imali smo i sv. misu s biskupom Würzburga. Prvu večer smo posjetili augustinsku crkvu gdje nam je bio priređen koncert i gdje smo bili upoznati s njihovim specifičnim pastoralom. Na samom završetku zasjedanja organiziran je posjet židovskom muzeju *Šalom Europa* i sinagogi. Posjet je stručno vodio Karlheinz Müller, umirovljeni profesor Uvoda u Bibliju i Biblijskih pomoćnih znanosti na Sveučilištu u Würzburgu. On je i predsjednik Društva za kršćansko-židovsku suradnju. Čitavu organizaciju ovogodišnjeg susreta profesora Novoga zavjeta zahvaljujemo domaćinu prof. dr. Bernhardu Heiningeru.